

Qazaqstan Respýblıkasy Zańnama jáne quqyqtıq aqparat institýtynyń

JARSHYSY

gylymi-quqyqtıq jýrnal №2 (69)-2022

Құрылтайшы және баспагер:

«Қазақстан Республикасының
Заңнама және құқықтық
ақпарат институты» ШЖҚ РМК
2006 жылдан бастап шығады
Журналдың материалдары
www.zqai.kz

сайтында орналастырылған
Заң ғылымдары бойынша диссертациялардың
негізгі ғылыми нәтижелерін жариялауға
арналған басылымдар тізіліміне енгізілген
(ҚР БҒМ БҒССҚК 14.02.2022 ж.
№38 бұйрығы)

Редакциялық кеңес құрамы

Сәрпеков Р.Қ. - з.ғ.к., Қазақстанның еңбек
сіңірген қайраткері (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
– (төраға)
Абайділинов Е.М. – з.ғ.д. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Абызов Р.М. – з.ғ.д. (Барнаул, Ресей)
Белых В.С. – з.ғ.д. (Екатеринбург, Ресей)
Губин Е.П. – з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)
Мельник Р.С. – з.ғ.д. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Моисеев А.А. – з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)
Муромцев Г.И. – з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)
Рахметов С.М. – з.ғ.д. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Малиновский В.А. – з.ғ.д. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Унзила Шапақ – з.ғ.д. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)

Бас редактор

Дүйсенов Е.А. – з.ғ.к.

Редакциялық алқа құрамы

Азер Алиев – PhD (Киль, Германия)
Байниязова З.С. – з.ғ.к. (Саратов, Ресей)
Жанғарашев Р.М. – LL.M. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Ишбеков К.А. – з.ғ.д., доцент (Мәскеу, Ресей)
Қазбаева Ә.Г. – з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Қайырбаева Л.К. – PhD (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Киязова А.Ж. – LL.M. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Құлжабаева Ж.О. – з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Нұрғазиев Б.К. – з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Нұрмағамбетов Р.Г. – PhD (Челябинск, Ресей)
Примашев Н.М. – з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Рахымбердин К.Х. – з.ғ.д. (Өскемен,
Қазақстан)
Сәрсенов А.М. – PhD (Нұр-Сұлтан,
Қазақстан)
Тегізбекова Ж.Ч. – з.ғ.к. (Бишкек,
Қырғызстан)
Финк Д.А. – з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)

Редактор – Колтубаева Г.Б.
Беттеуші – Тасирова А.С.
Тел.: 8 (7172) 26-61-29

Қазақстан Республикасы Ақпарат
және коммуникациялар министрлігі
Ақпарат комитетінің
БАҚ есепке қою туралы куәлігі
№ 17761-Ж 25.06.2019 ж.
(Алғашқы есепке қою кезі
№6592-Ж. 07.09.2005 ж.)

Мекен-жайы: Қазақстан Республикасы,
010000, Нұр-Сұлтан қ., Қабанбай-батыр даңғ.,
19, С-блогы, 306-каб., тел.: 8(7172) 26-61-22
www.zqai.kz, E-mail: instzak-kz@mail.ru
institutzakonodatelstva@gmail.com

Редакция бағанасы..... 7

Конституциялық және әкімшілік құқық

Р.К. СӘРПЕКОВ Конституциялық реформа
Қазақстанның саяси жүйесін қайта бастаудың
негізгі нүктесі ретінде 13

Б.К. НҰРҒАЗИНОВ, А.Н. ОСПАНОВА
Қазақстан Республикасында мемлекеттік
қызметке кіру кезіндегі кейбір ұсыныстар 22

Л.Т. ЖАНҰЗАҚОВА Нормативтік құқықтық
актілердің иерархиясы туралы..... 32

Е.С. ӘБІЛҒАЗИН, Қ.Т. МҰРЗАШЕВ
Қазақстан Республикасы азаматтарының төлем
қабілеттілігін және банкроттықты қалпына
келтіру мәселесіне..... 40

В.И. ОЛЕЙНИК, Б.А. АМАНЖОЛОВА
Қазақстан Республикасында заң білімін жетілдіру 47

А.Қ. ҚҰРМАНОВА Генетикалық ақпаратты
пайдаланудың қолданыстағы заңнаманың
нормаларымен регламенттеудің құқықтық мәселелері 57

Азаматтық және азаматтық-процестік құқық

Р.М. ЖАНҒАРАШЕВ Біріккен Корольдіктің
корпоративтік басқару кодексінде «сақта
немесе түсіндір» қағидатының тиімділігін
қалай арттыруға болады? 67

Е.Г. КОМИССАРОВА (Пермь қ., РФ),
С.К. ЫДЫРЫШЕВА, Т.В. КРАСНОВА
(Тюмень қ., РФ) Өгей әке мен өгей баланың
жеке мүліктік емес қатынастары: құқықтық
мәндерін іздеу..... 73

М.Қ. ЖҮСПБЕКОВА, Э.О. ТОЙЛЫБЕКОВА,
К.Ж. ЖАРЕКЕЕВ Қазақстан Республикасында
аграрлық секторды тамақ және азық-түлік
қауіпсіздігін қамтамасыз етудің шарты
ретінде дамыту 86

Р.Г. НҰРМАҒАМБЕТОВ, С.М. ШОНАЕВА
Қазақстан Республикасында еңбекті қорғау
саласындағы білім беру қызметтерінің баға
демпингін теориялық-құқықтық еңсеру туралы
мәселеге: қатынастарды реттеу қағидаттарын
бекітудегі шет елдердің тәжірибесі 95

Ш.У. БУРАШОВ, Б.А. ТАЙТОРИНА,
Д.Н. БЕКЕЖАНОВ Қазақстан Республикасындағы
білім беру қызметтерін тұтынушылардың құқықтары:
тұжырымдамалау мәселелері және заңнаманы
жаңғырту сұрақтары 104

А.Қ. ҚАЙШАТАЕВА, Р.Т. БАЯЗИТОВА Еңбек құқық қатынастарындағы стандарттар: теориялық-құқықтық талдаудың кейбір аспектілері.....	116
А.Қ. ҚАЛДЫБАЕВ Компаниялардың қатысу үлестерін (акцияларын) иеліктен шығару туралы шарттарда және корпоративтік шарттарда шетелдік заңнаманы қолдану.....	125

Қылмыстық құқық және қылмыстық процесс

С.С. ҚАРЖАУБАЕВ Алқабилер сотының соттылығын кеңейту: заңнама мен құқықтық техниканың тұрақтылығы мәселелері	134
М.Ш. ҚҰРМАНҒАЛИ, Ж.Ю. САЙЛИБАЕВА Әлеуметтік желілердегі судьялық этика: халықаралық стандарттар және шетелдік тәртіптік тәжірибе.....	142
А.Қ. ҚАНАТОВ, М.А. ШӘКЕНОВ Қазақстандағы адам құқықтары жөніндегі уәкіл институты (заң шығарудағы иммерсивті ұстаным)	152
Ж.Ө. ӨМІРӘЛІ, Б.Қ. ИЛЬЯСОВА Сот билігінің егемендігі.....	163

Халықаралық құқық және салыстырмалы құқықтану

А.М. ҚАРАТАЕВА, Д.Б. МАХАМБЕТСАЛИЕВ АҚШ-тағы атқарушы биліктің конституциялық-құқықтық реттелуі	175
А.А. АХМЕТОВА, К. ЭСПЛЮГЕС (Валенсия қ., Испания), З.М. БАЙМАҒАМБЕТОВА Дүниежүзілік сауда ұйымының келісімдерін астық саудасы жөніндегі дауларда қолдану практикасы.....	185

Құқықтық мониторинг

С.И. КЛИМКИН, А.Ғ. ҚАЗБАЕВА Коммерциялық емес ұйымдарды заңнамалық реттеудің тиімсіздігі туралы мәселесіне.....	195
А.Ө. ҚАЛИЕВА «Кәсіптік одақтар туралы» Қазақстан Республикасы Заңының ақаулары туралы мәселеге (кәсіподақтар саласындағы заңнаманы талдау нәтижелері).....	204

Мемлекеттік тілдегі заңшығармашылық практикасынан

Н.М. ПРИМАСHEB Терминдер қорының жай-күйі және оны жетілдірудің кейбір жолдары (әскери іс саласы мысалында)	213
--	-----

Жас ғалым мінбері

Е.Б. АХМЕТОВ, М.К. ЖҮРҮНОВА Қазақстан Республикасының әкімшілік сот ісін жүргізу және әкімшілік рәсімдердің қағидаттарын жіктеу мәселесіне.....	223
Т.А. МАЗУРОВА (Минск Қ., БР) Професионалды спорт саласындағы қызметті жүзеге асыратын қызметкерлермен еңбек шартын тоқтата тұрудың кейбір құқықтық проблемалары (Беларусь Республикасы мен Ресей Федерациясының заңнамасы бойынша)	234
М.А. АЛДИЯРХАН Қазақстан Республикасы қылмыстық заңнамасы бойынша түзеу жұмыстарын қолданудың әлеуетін арттыру мәселелері	244
Р.Ж. БӘЙШЕВ Тұтынушылық несиелеуді реттеудің салыстырмалы-құқықтық талдауы (Еуропа, Ресей және Қазақстан тәжірибесі).....	254
Е.К. ТОРСЫҚБАЕВ Өндіріп алушы талаптары көлемінің және мәжбүрлеп орындату шараларының арақатынасы қағидатын сақтау.....	263

«Жаршынын» архивтегі беттері

А. Б. ШАЙКЕНОВА Жаңартылатын энергия көздерін пайдалануды нормативтік реттеуді жетілдіру мәселелері туралы Е. А. Дүйсеновтың, А. К. Лямбекованың ғылыми жарияланымна қайта оралғанда, №3(48)-2017 Нравится17.....	271
Р.К. СӘРПЕКОВ Ұлы ұстазды еске алу	277

ВЕСТНИК

Института законодательства и правовой информации Республики Казахстан

научно-правовой журнал №2 (69)-2022

Учредитель и издатель:
РГП на ПХВ «Институт законодательства
и правовой информации
Республики Казахстан»
Издаётся с 2006 года
Все материалы журнала размещаются на
сайте www.zqai.kz
Включен в перечень изданий для публикации
основных научных результатов диссертаций
по юридическим наукам
(Приказ КОКСОН МОН РК №38
от 14.02.2022 г.)

Состав Редакционного совета
Сарпеков Р.К. – к.ю.н., Заслуженный дея-
тель Казахстана (Нур-Султан, Казахстан)
– (председатель)
Абайдылинов Е.М. – д.ю.н. (Нур-Султан,
Казахстан)
Абызов Р.М. – д.ю.н. (Барнаул, Россия)
Белых В.С. – д.ю.н. (Екатеринбург, Россия)
Губин Е.П. – д.ю.н. (Москва, Россия)
Мельник Р.С. – д.ю.н. (Нур-Султан,
Казахстан)
Моисеев А.А. – д.ю.н. (Москва, Россия)
Муромцев Г.И. – д.ю.н. (Москва, Россия)
Рахметов С.М. – д.ю.н. (Нур-Султан,
Казахстан)
Малиновский В.А. – д.ю.н. (Нур-Султан,
Казахстан)
Унзила Шапак – д.ю.н. (Нур-Султан,
Казахстан)

Главный редактор
Дюсенов Е.А. – к.ю.н.

Состав Редакционной коллегии
Азер Алиев – PhD (Киль, Германия)
Байниязова З.С. – к.ю.н. (Саратов, Россия)
Джангарашев Р.М. – LL.M. (Нур-Султан,
Казахстан)
Ишеков К.А. – д.ю.н. (Москва, Россия)
Казбаева А.Г. – к.ю.н. (Нур-Султан,
Казахстан)
Каирбаева Л.К. – PhD (Нур-Султан,
Казахстан)
Киязова А.Ж. – LL.M. (Нур-Султан,
Казахстан)
Кулжабаева Ж.О. – к.ю.н. (Нур-Султан,
Казахстан)
Нургазинов Б.К. – к.ю.н. (Нур-Султан,
Казахстан)
Нурмагамбетов Р.Г. – PhD (Челябинск,
Россия)
Примашев Н.М. – к.ю.н. (Нур-Султан,
Казахстан)
Рахимбердин К.Х. – д.ю.н. (Усть-Каменно-
горск, Казахстан)
Сарсенов А.М. – PhD (Нур-Султан, Казах-
стан)
Тегизбекова Ж.Ч. – к.ю.н. (Бишкек,
Кыргызстан)
Финк Д.А. – к.ю.н. (Нур-Султан, Казахстан)

Редактор – **Колтубаева Г.Б.**
Верстка – **Тасирова А.С.**
Тел.: 8 (7172) 26-61-29

Свидетельство о постановке
на учет СМИ № 17761-Ж
от 25.06.2019 г. Комитета информации
Министерства информации и коммуникаций
Республики Казахстан (Первичная постановка
на учет №6592-Ж. 07.09.2005 г.)

Адрес: Республика Казахстан, 010000,
г. Нур-Султан, пр. Кабанбай батыра, 19,
блок С, каб. 306, тел.: 8 (7172) 26-61-22
www.zqai.kz, E-mail: instzak-kz@mail.ru
institutzakonodatelstva@gmail.com

Колонка редакции	9
Конституционное и административное право	
Р.К. САРПЕКОВ Конституционная реформа как основной поинт перезапуска политической системы Казахстана	13
Б.К. НУРГАЗИНОВ, А.Н. ОСПАНОВА Некоторые предложения при поступлении на государственную службу в Республике Казахстан	22
Л.Т. ЖАНУЗАКОВА Об иерархии нормативных правовых актов	32
Е.С. АБУЛГАЗИН, К.Т. МУРЗАШЕВ К вопросу о восстановлении платежеспособности и банкротстве граждан Республики Казахстан	40
В.И. ОЛЕЙНИК, Б.А. АМАНЖОЛОВА Совершенствование юридического образования в Республике Казахстан	47
А.К. КУРМАНОВА Правовые вопросы регламентации использования генетической информации по действующему законодательству	57
Гражданское и гражданско-процессуальное право	
Р.М. ДЖАНГАРАШЕВ Каким образом можно повысить эффективность принципа «соблюдай или разясняй» в кодексе корпоративного управления Соединенного Королевства	67
Е.Г. КОМИССАРОВА (г. Пермь, РФ), С.К. ИДРЫШЕВА, Т.В. КРАСНОВА (г. Тюмень, РФ) Личные неимущественные отношения отчима и пасынка: в поисках юридических сущностей	73
М.К. ЖУСУПБЕКОВА, Э.О. ТОЙЛЫБЕКОВА, К.Ж. ЖАРЕКЕЕВ Развитие аграрного сектора как условие обеспечения пищевой и продовольственной безопасности в Республике Казахстан	86
Р.Г. НУРМАГАМБЕТОВ, С.М. ШУНАЕВА К вопросу о теоретико-правовом преодолении ценового демпинга образовательных услуг в сфере охраны труда в Республике Казахстан: опыт зарубежных стран в закреплении принципов регулирования отношений	95
Ш.У. БУРАШОВ, Б.А. ТАЙТОРИНА, Д.Н. БЕКЕЖАНОВ Права потребителей образовательных услуг в Республике Казахстан: проблемы концептуализации и вопросы модернизации законодательства	104

СОДЕРЖАНИЕ

А.К. КАЙШАТАЕВА, Р.Т. БАЯЗИТОВА

Стандарты в трудовых правоотношениях: некоторые аспекты теоретико-правового анализа 116

А.К. КАЛДЫБАЕВ Применение иностранного права в договорах по отчуждению долей участия (акций) компаний и в корпоративных договорах 125

Уголовное право и уголовный процесс

С.С. КАРЖАУБАЕВ Расширение подсудности суда присяжных: проблемы стабильности законодательства и юридической техники 134

М.Ш. ҚҰРМАНҒАЛИ, Ж.Ю. САЙЛИБАЕВА Судейская этика в социальных сетях: международные стандарты и зарубежная дисциплинарная практика 142

А.К. КАНАТОВ, М.А. ШАКЕНОВ Институт Уполномоченного по правам человека в Казахстане (иммерсивный подход в законотворчестве) 152

Ж.Ө. ӨМІРӘЛІ, Б.Қ. ИЛЬЯСОВА Суверенитет судебной власти 163

Международное право и сравнительное правоведение

А.М. КАРАТАЕВА, Д.Б. МАХАМБЕТСАЛИЕВ Конституционно-правовое регулирование исполнительной власти в США 175

А.А. АХМЕТОВА, К. ЭСПЛЮГЕС (г. Валенсия, Испания),
З.М. БАЙМАГАМБЕТОВА Практика применения соглашений Всемирной торговой организации в спорах по торговле зерном 185

Правовой мониторинг

С.И. КЛИМКИН, А.Г. КАЗБАЕВА К вопросу о неэффективности законодательного регулирования некоммерческих организаций 195

К.У. КАЛИЕВА К вопросу о дефектах Закона Республики Казахстан «О профессиональных союзах» (результаты анализа законодательства в сфере профсоюзов) 204

Из практики законотворчества на государственном языке

Н.М. ПРИМАШЕВ Состояние фонда терминов и некоторые пути его совершенствования (на примере сферы военного дела) 213

Трибуна молодого ученого

Е.Б. АХМЕТОВ, М.К. ЖУРУНОВА К вопросу о классификации принципов административного судопроизводства и административных процедур Республики Казахстан 223

Т.А. МАЗУРОВА (г. Минск, РБ) Некоторые правовые проблемы приостановления трудового договора с работниками, осуществляющими деятельность в сфере профессионального спорта (по законодательству Республики Беларусь и Российской Федерации) 234

М.А. АЛДИЯРХАН Вопросы повышения потенциала применения исправительных работ по уголовному законодательству Республики Казахстан 244

Р.Ж. БАЙШЕВ Сравнительно-правовой анализ регулирования потребительского кредитования (опыт Европы, России и Казахстана) 254

Е.К. ТОРСЫКБАЕВ Соблюдение принципа соотносимости объема требований взыскателя и мер принудительного исполнения 263

Архивные страницы «Вестника»

А.Б. ШАЙКЕНОВА Возвращаясь к научной публикации Дюсенова Е.А., Лямбековой А.К. о вопросах совершенствования нормативного регулирования использования возобновляемых источников энергии, №3(48)-2017 271

Р.К. САРПЕКОВ Памяти великого учителя 277

Bulletin of Institute of Legislation and Legal Information of the Republic of Kazakhstan

JARSHYSY

scientific and legal journal №2 (69)-2022

Founder and publisher:
RSE on the REM «Institute
of Legislation and Legal information
of the Republic of Kazakhstan»
Published since 2006
All journal materials are placed
on the website
www.zqai.kz
Included in the list of publications of basic
scientific results of dissertations on legal
sciences (Order CCES MES RK №38
from 14.02.2022)

Editorial Council members

Sarpekov R.K. – c.j.s., *Honored Worker
of Kazakhstan (Nur-Sultan, Kazakhstan)* –
(Chairman)
Abaydeldinov E.M. – d.j.s. (*Nur-Sultan,
Kazakhstan*)
Abyzov R.M. – d.j.s. (*Barnaul, Russian*)
Belih V.S. – d.j.s. (*Ekaterinburg, Russian*)
Gubin E.P. – d.j.s. (*Moscow, Russian*)
Melnik R.S. – d.j.s. (*Nur-Sultan,
Kazakhstan*)
Moiseev A.A. – d.j.s. (*Moscow, Russian*)
Murumcev G.I. – d.j.s. (*Moscow, Russian*)
Rahmetov S.M. – d.j.s. (*Nur-Sultan,
Kazakhstan*)
Malinovski V.A. – d.j.s. (*Nur-Sultan,
Kazakhstan*)
Unzila Shapak – d.j.s. (*Nur-Sultan,
Kazakhstan*)

Chief Editor

Dyussenov Ye.A. – c.j.s.

Editorial Board members

Azer Aliyev – PhD (*Kiel, Germany*)
Bainiyazova Z.S. – c.j.s. (*Saratov, Russian*)
Dzhangarashev R.M. – LLM (*Nur-Sultan,
Kazakhstan*)
Ishekov K.A. – d.j.s. (*Moscow, Russian*)
Kazbayeva A.G. – c.j.s. (*Nur-Sultan,
Kazakhstan*)
Kairbaeva L.K. – PhD (*Nur-Sultan,
Kazakhstan*)
Kiyazova A.Zh. – LLM (*Nur-Sultan,
Kazakhstan*)
Kulzhabayeva Zh.O. – c.j.s. (*Nur-Sultan,
Kazakhstan*)
Nurgazinov B. K. – c.j.s. (*Nur-Sultan,
Kazakhstan*)
Nurmagambetov R.G. – PhD
(*Chelyabinsk, Russian*)
Primashev N.M. – c.j.s. (*Nur-Sultan,
Kazakhstan*)
Rakhimberdin K.H. – d.j.s. (*Ust-Kamenogorsk,
Kazakhstan*)
Sarsenov A.M. – PhD (*Nur-Sultan, Kazakhstan*)
Tegizbekova Zh.Ch. – c.j.s. (*Bishkek,
Kyrgyzstan*)
Fink D.A. – c.j.s. (*Nur-Sultan, Kazakhstan*)

Editor – **Koltubaeva G.B.**

Layout – **Tasirova A.S.**
Tel.: 8 (7172) 26-61-29

The certificate of registration of mass media
№17761-G from 25.06.2019 from
the Information Committee of the Ministry
of Information and Communications
of the Republic of Kazakhstan
(Number and date of primary registration
№6592-Zh.07.09.2005.)

Address: The Republic of Kazakhstan, 010000,
Nur-Sultan, Kabanbay-batyr ave., 19,
block C, office 306, tel.: 8 (7172) 26-61-22
www.zqai.kz, e-mail: instzak-kz@mail.ru
institutzakonodatelstva@gmail.com

Editorial 11

Constitutional and Administrative Law

- R.K.SARPEKOV** Constitutional reform as the main
point of restarting the political system of Kazakhstan 13
- B.K. NURGAZINOV, A. N. OSPANOVA** Some
proposals for entering public service in the Republic
of Kazakhstan 22
- L.T. ZHANUZAKOVA** On the hierarchy
of normative legal acts 32
- E.S. ABULGAZIN, K.T. MURZASHEV** To the
question of restoration of solvency and bankruptcy
of citizens of the Republic of Kazakhstan 40
- V.I. OLEINIK, B.A. AMANZHOLLOVA**
Improvement of legal education in the Republic
of Kazakhstan 47
- A.K. KURMANOVA** Legal issues of regulation
of the use of genetic information by the norms
of the current legislation 57

Civil and Civil Procedure Law

- R.M. JANGARASHEV** How can the effectiveness
of the «comply or explain» principle in the UK corporate
governance code be improved? 67
- E.G. KOMISSAROVA** (Perm, Russia),
S.K. IDRYSHEVA, T.V. KRASNOVA
(Tyumen, Russia) Personal non-property relationships
of the step-father and stepson: in search
of legal entities 73
- M.K. ZHUSUPBEKOVA, E.O. TOYLYBEKOVA,**
K.ZH. ZHAREKEEV Development of the agricultural
sector in the Republic of Kazakhstan as a condition
for ensuring food and food security 86
- R.G. NURMAGAMBETOV, S.M. SHUNAEVA**
To the question of theoretical and legal overcoming
of educational services price dumping in the sphere
of occupational safety in the Republic of Kazakhstan:
experience of foreign countries in consolidation
of the principles of regulation of relations 95
- SH.U. BURASHOV, B.A. TAITORINA,**
D.N. BEKEZHANOV Rights of consumers
of educational services in the Republic of Kazakhstan:
problems of conceptualization and issues
of modernization of legislation 104
- A.K. KAISHATAYEVA, R.T. BAYAZITOVA**
Standards in labor relations: some aspects
of theoretical and legal analysis 116

CONTENT

A. KALDYBAYEV The application of foreign law in agreements on the alienation of participation interests (shares) of companies and in corporate agreements	125
--	-----

Criminal law and Criminal procedure

S.S. KARZHAUBAYEV Expanding the jurisdiction of the jury: problems of stability of legislation and legal technology	134
M. KURMANGALI, ZH. SAILIBAYEVA Judge ethics in social networks: international standards and foreign disciplinary practice	142
A.K. KANATOV, M.A. SHAKENOV Institute of the commissioner for human rights in Kazakhstan (immersive approach to lawmaking)	152
ZH. OMIRALI, B.K. ILYASOVA Sovereignty of the judiciary	163

International law and Comparative law

A.M. KARATAYEVA, D.B. MAKHAMBETSALIYEV Constitutional legal regulation of the executive branch in the United States.....	175
A.A. AKHMETOVA, C. ESPLUGUES (Valencia, Spain), Z.M. BAIMAGAMBETOVA The practice of applying World Trade Organization agreements in grain trade disputes	185

Legal monitoring

S.I. KLIMKIN, A.G. KAZBAYEVA To the question of inefficiency of legislative regulation of non-commercial organizations.....	195
K.Y. КАЛИЕВА К вопросу о дефектах Закона Республики Казахстан «О профессиональных союзах» (результаты анализа законодательства в сфере профсоюзов)	204

From the lawmaking practice in the official language

N.M. PRIMASHEV The state of the fund of terms and certain ways to improve it (on the example of the sphere of military affairs)	213
--	-----

Young researchers' tribune

Y.B. AKHMETOV, M.K. ZHURUNOVA On the classification of the principles of administrative proceedings and administrative procedure of the Republic of Kazakhstan.....	223
T.A. MAZUROVA (Minsk, RB) Some legal problems of suspension of an employment contract in the field of professional sports (under the legislation of the Republic of Belarus and the Russian Federation).....	234
M.A. ALDIYARKHAN Issues of increasing the potential for the use of correctional labor in the criminal legislation of the Republic of Kazakhstan	244
R. BAISHEV Legal comparative analysis of consumer lending regulation (experience of Europe, Russia and Kazakhstan).....	254
E.K. TORSYKBAEV Compliance with the principle of correlation of the volume of the claimant's claims and enforcement measures	263

The archive pages of the «Bulletin»

A.B. SHAIKENOVA Returning to the scientific publication of Dyussenov Ye.A., Lyambekova A.K. on the issues of improving regulation of the use of renewable energy sources, №3(48)-2017	271
R.K. SARPEKOV To the memory of a great teacher.....	277

«КӘСІПТІК ОДАҚТАР ТУРАЛЫ» ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЗАҢЫНЫҢ АҚАУЛАРЫ ТУРАЛЫ МӘСЕЛЕГЕ

(кәсіподақтар саласындағы заңнаманы талдау нәтижелері)

Айгүл Өміржанқызы Қалиева

Қазақстан Республикасының Заңнама және құқықтық ақпарат институты заңнама тиімділігін талдау бөлімінің жетекшісі

ғылыми қызметкері, заң ғылымдарының магистрі;

Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан Республикасы; e-mail: kalieva.a@zqai.kz

Аннотация. Қазақстандағы кәсіптік одақтардың құқықтық жағдайы бірқатар нормативтік құқықтық актілермен, атап айтқанда, Қазақстан Республикасының Конституциясымен, Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексімен және «Қоғамдық бірлестіктер туралы», «Коммерциялық емес ұйымдар туралы» және т. б. Қазақстан Республикасының Заңдарымен белгіленген.

Қазақстанда кәсіптік одақтар қызметінің негізі 2014 жылы қабылданған «Кәсіптік одақтар туралы» Қазақстан Республикасының жаңа Заңы болып табылады, ол кәсіптік одақтардың өкілдігін кеңейту және олардың әлеуметтік әріптестіктің барлық деңгейлеріндегі әлеуметтік диалогқа қатысуы үшін құқықтық негіз жасады.

Мақала «Кәсіптік одақтар туралы» Қазақстан Республикасының Заңын, оны қолдану практикасын талдауға арналған және кәсіподақтар саласындағы заңнаманы жетілдірудің проблемалық мәселелерін анықтауға және оларды шешу жөнінде ғылыми негізделген ұсынымдар әзірлеуге бағытталған. Бұл ретте құқық қолдану практикасының тиімділігіне ерекше назар аударылады.

Заңнаманы талдау заң шығару жұмысының негізгі бағыттарын неғұрлым егжей-тегжейлі жоспарлауға, заңнама нормаларымен регламенттелуі тиіс қоғамдық қатынастардың салаларын белгілеуге, қолданыстағы заңнамаға түзетулер енгізу және жаңа актілер қабылдау қажеттілігін негіздеуге, оларды мемлекеттің құқықтық саясатының негізгі бағыттарымен байланыстыруға мүмкіндік береді.

Осыған байланысты зерттеу авторы «Кәсіптік одақтар туралы» Қазақстан Республикасының Заңына баптар бойынша талдау жүргізді, оны қолданудың жүйелілігі мен әлеуметтік маңыздылығын зерттеді, сыбайлас жемқорлық құқық нормаларын анықтады, оларды іске асырудың тиімділігіне бағалау жүргізді, кәсіподақтар саласындағы заңнаманы жетілдіру бойынша ұсыныстар әзірленді.

Осылайша, осы зерттеудің өзектілігі кәсіподақтар саласындағы заңнаманың тиімділігін, оның жүйелілігі мен келісімділігін одан әрі арттырудың объективті қажеттіліктеріне байланысты күшейтіледі.

Зерттеу нәтижелері кәсіподақтарды құқықтық реттеу саласындағы мемлекеттік саясатты қалыптастыру кезінде пайдаланылуы және заң шығару қызметінде ескерілуі мүмкін.

Түйін сөздер: заң нормаларын талдау; заңнаманың тиімділігі; заңның кемшіліктері; кәсіптік одақтар; заңнаманы, кәсіподақтардың құқықтары, кәсіподақтар функциялары, заңнаманы жетілдіру бойынша ұсынымдар.

К ВОПРОСУ О ДЕФЕКТАХ ЗАКОНА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН «О ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ СОЮЗАХ» (результаты анализа законодательства в сфере профсоюзов)

Калиева Айгуль Умиржановна

*Ведущий научный сотрудник отдела анализа эффективности законодательства Института законодательства и правовой информации Республики Казахстан, магистр юридических наук;
г. Нур-Султан, Республика Казахстан; e-mail: kalieva.a@zqai.kz*

Аннотация. Правовое положение профессиональных союзов в Казахстане определено рядом нормативных правовых актов, в частности, Конституцией Республики Казахстан, Гражданским кодексом Республики Казахстан и Законами Республики Казахстан «Об общественных объединениях», «О некоммерческих организациях» и др.

Основой деятельности профессиональных союзов в Казахстане является принятый в 2014 году новый Закон Республики Казахстан «О профессиональных союзах», который создал правовую основу для расширения представительства профессиональных союзов и их участия в социальном диалоге на всех уровнях социального партнерства.

Статья посвящена анализу Закона Республики Казахстан «О профессиональных союзах», практики его применения и нацелена на выявление проблемных вопросов совершенствования законодательства в сфере профсоюзов и выработку научно обоснованных рекомендаций по их разрешению. При этом особое внимание уделяется эффективности правоприменительной практики.

Анализ законодательства позволяет более детально планировать основные направления законотворческой работы, обозначить сферы общественных отношений, которые должны быть регламентированы нормами законодательства, обосновать необходимость внесения поправок в действующее законодательство и принятия новых актов, соотнести их с основными направлениями правовой политики государства.

В этой связи автором исследования проведен постатейный анализ Закона Республики Казахстан «О профессиональных союзах», исследована его системность и социальная значимость применения, выявлены коррупциогенные нормы права, проведена оценка эффективности их реализации, выработаны предложения по совершенствованию законодательства в сфере профсоюзов.

Таким образом, актуальность настоящего исследования усиливается в связи с объективными потребностями дальнейшего повышения эффективности законодательства в сфере профсоюзов, его системности и согласованности.

Результаты исследования могут быть использованы при формировании государственной политики в области правового регулирования профсоюзов и учтены в законотворческой деятельности.

Ключевые слова: анализ норм закона; эффективность законодательства; недостатки закона; профессиональные союзы; права профсоюзов, функции профсоюзов, рекомендации по совершенствованию законодательства.

ON THE ISSUE OF DEFECTS IN THE LAW OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN “ON TRADE UNIONS”

(results of the analysis of legislation in the field of trade unions)

Kaliyeva Aigul Umirzhanovna

*Leading Researcher of the Department of Analysis
of the effectiveness of Legislation of the Institute
of Legislation and Legal Information of the Republic of Kazakhstan, Master of Law,
Nursultan, Republic of Kazakhstan; e-mail: kalieva.a@zqai.kz*

Abstract. *The legal status of trade unions in Kazakhstan is determined by a number of regulatory legal acts, in particular, the Constitution of the Republic of Kazakhstan, the Civil Code of the Republic of Kazakhstan and the Laws of the Republic of Kazakhstan “On Public Associations”, “On non-profit organizations”, etc.*

The basis of the activity of trade unions in Kazakhstan is the new Law of the Republic of Kazakhstan “On Trade Unions” adopted in 2014, which created a legal basis for expanding the representation of trade unions and their participation in social dialogue at all levels of social partnership.

The article is devoted to the analysis of the Law of the Republic of Kazakhstan “On Trade Unions”, the practice of its application and is aimed at identifying problematic issues of improving legislation in the field of trade unions and developing scientifically sound recommendations for their resolution. At the same time, special attention is paid to the effectiveness of law enforcement practice.

The analysis of legislation makes it possible to plan in more detail the main directions of legislative work, to identify areas of public relations that should be regulated by the norms of legislation, to justify the need to amend the current legislation and adopt new acts, to correlate them with the main directions of the state’s legal policy.

In this regard, the author of the study conducted an article-by-article analysis of the Law of the Republic of Kazakhstan “On Trade Unions”, investigated its systemic and social significance of application, identified corruption-related legal norms, assessed the effectiveness of their implementation, developed proposals to improve legislation in the field of trade unions.

Thus, the relevance of this study is enhanced due to the objective needs of further improving the effectiveness of legislation in the field of trade unions, its consistency and consistency.

The results of the study can be used in the formation of state policy in the field of legal regulation of trade unions and taken into account in legislative activity.

Keywords: *analysis of the norms of the law; effectiveness of legislation; shortcomings of the law; trade unions; trade union rights, functions of trade union, recommendations for improving legislation*

DOI: 10.52026/2788-5291_2022_69_2_204

Кіріспе

Азаматтық қоғамды адамгершілік, әлеуметтік-экономикалық, отбасылық қатынастар мен институттар жиынтығы ретінде анықтауға болады, олардың көмегімен жеке адамдар мен топтардың мүдделері қанағаттандырылады, өз қажеттіліктері мен мүдделерін қанағаттандыру үшін бірлестіктерді, қауымдастықтарды, одақтарды еркін және ерікті түрде құрады. Өртүрлі әлеуметтік топтар мен индивидтердің қажеттіліктері

мен мүдделері Саяси партиялар мен қозғалыстар, жергілікті қоғамдастықтар, кәсіптік одақтар, діни бірлестіктер, шығармашылық, қоғамдық және ғылыми одақтар мен бірлестіктер, бизнес ұйымдар, бұқаралық ақпарат құралдары, сондай-ақ қоғам үшін қызметтердің кең спектрін іске асыратын қоғамдық бірлестіктер мен үкіметтік емес ұйымдар сияқты азаматтық қоғам институттары арқылы жүзеге асырылады¹.

Қазіргі қазақстандық қоғам жағдайын-

¹ Қазақстан Республикасы Президентінің 2020 жылғы 27 тамыздағы № 390 Жарлығы «Қазақстан Республи-

дағы кәсіби ұйымдар әртүрлі, қарама-қайшы мүдделер мен қоғамдық бағдарларды көрсететін ірі қоғамдық бірлестіктер болып табылады. Осы сипаттаманың арқасында кәсіптік одақтар саяси процестегі өзгерістерге барынша жіті ден қоюға қабілетті өзіндік қоғамдық құралға айналды².

Қазақстан Республикасы азаматтарының Қазақстанда бірлесу бостандығына өз құқығын іске асыруы нәтижесінде туындайтын мәселелерді реттеу мақсатында 2014 жылы «Кәсіптік одақтар туралы» Заң қабылданды, ол республикада кәсіптік одақтарды (бұдан әрі - кәсіподақ) құру, олардың қызметі, қайта ұйымдастырылуы мен таратылу тәртібін айқындады.

Тұтастай алғанда жүйенің де, атап айтқанда кәсіподақтардың алдында тұрған міндеттерді шешу үшін кәсіподақтар басқа қоғамдық ұйымдардың функцияларынан ерекшеленетін өздерінің нақты функцияларын пайдаланды. Алайда, еңбек құқығы ғылымының өкілдері кәсіподақтар функцияларының жіктелуі мен санына, сондай-ақ қорғаныс функциясын жеке тәуелсіз функцияға бөлу қажеттілігіне қатысты бірыңғай пікірге келе алмады, өйткені олардың пікірінше, кәсіподақтар, ең алдымен, азаматтардың әлеуметтік және еңбек құқықтары мен мүдделерін қорғау үшін құрылды. Ғылыми әдебиеттерде «міндеттер» және «функциялар» терминдерін қолдануда бірыңғай тәсіл жоқ екенін ескере отырып, «функция» термині «рөл» мағынасында жиі қолданылады, яғни ол іс жүзінде азаматтар мен қоғам өміріндегі кәсіподақтардың мағынасын анықтайды. Сонымен қатар, кәсіподақтардың функциялары көбінесе кәсіподақтардың немесе оның органдарының кез-келген қызметі деп аталады [1].

Бүгінгі таңда кәсіподақтар функцияларының жалпыға бірдей танылған жіктелмесі жоқ екеніне қарамастан, кәсіподақтардың негізгі функциялары деп азаматтардың әлеуметтік - еңбек құқықтары мен мүдделерін қорғауға бағытталған олардың қызметінің келесі бағыттарын түсіну керек: кәсіподақтар мүшелерінің әлеуметтік-еңбек құқықтары мен мүдделерін қорғау функциясы (қорғаныс функциясы); өкілдік функция және ынтымақтастық функциясы (оның ішінде әлеуметтік серіктестік, шет мемлекеттердің кәсіподақтарымен байланыс орнату және құру) [2].

Кәсіподақтардың қызметін негізінен кәсіподақ органдары қабылдаған кәсіподақ ішіндегі нормалардың көмегімен Әуесқой қоғамдық ұйымдар ретінде өздері реттейді. Мұндай нормалар заңды емес (олардың көпшілігі заңды салдары болса да) және кәсіподақтар мен олардың бірлестіктерінің жарғыларында, басқа кәсіподақ актілерінде кездеседі. Кәсіподақтар кіретін қоғамдық қатынастар шеңберінен тек реттелуі объективті мүмкін, экономикалық, әлеуметтік және саяси қажет адамдар ғана құқықтық әсерге ұшырайды. Құқық кәсіподақтар алдында тұрған міндеттерді жүзеге асыруға, олардың қорғаныш функцияларын орындауға жәрдемдеседі [3, 85-6.].

Ғылыми әдебиеттерде кәсіподақтардың қорғаныс функциясы кең және тар мағынада қарастырылады. Кең мағынада, бұл кәсіподақ мүшелерінің мүдделерін анықтау мен қалыптастырудан, осы құқықтар мен мүдделерді іске асыруды қамтамасыз етуден, оның ішінде кәсіподақ мүшелерінің жақсы демалуы үшін жағдай жасаудан тұрады. Тар мағынада, бұл кәсіподақтардың бұзушылықтардың алдын алу және жұмысшылардың еңбек құқықтары мен мүдделерін қалпына келтіру жөніндегі қызметі [4].

Т.А. Сошникова атап өткендей, «... бүгінде бірінші кезектегі міндет кәсіподақтардың аумақтық құқықтық еңбек инспекциялары жүзеге асыратын кәсіподақтық бақылауды жүзеге асыру нысанында кәсіподақ ұйымдарының құқық қорғау жұмысын жетілдіру және жандандыру болып табылады [5]. Бұл кәсіподақтардың ұстанымын күшейтуге және оларды қызметкерлердің әлеуметтік-еңбек құқықтарын қорғауға бағыттауға мүмкіндік береді деп ойлаймыз.

Алайда, кәсіподақтардың құқық қорғау қызметінің едәуір бөлігін сотқа дейінгі және сот органдарында қызметкерлердің әлеуметтік-еңбек құқықтарын қорғау алатындығын атап өткен жөн. Осы дауларды шешудің нәтижесі қызметкер мен жұмыс берушінің мүдделерінің тепе-теңдігіне қол жеткізу болды [6].

Зерттеудің мақсаты - Қазақстандағы кәсіподақтардың құқықтық реттелу ерекшеліктерін анықтау және қолданыстағы заңнаманы жетілдіру бойынша ғылыми-практикалық ұсыныстар әзірлеу. Осыған байланысты осы зерттеудің алдына мынадай

касында азаматтық қоғамды дамыту тұжырымдамасын бекіту туралы» // Қазақстан Республикасы нормативтік құқықтық актілерінің ақпараттық-құқықтық жүйесі «Әділет» // <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/U2000000390>
² http://dspace.bsu.edu.ru/bitstream/123456789/27825/1/Batsuev_Rol_17%20%281%29.pdf

міндеттер қойылады:

- кәсіподақтарды реттейтін негізгі құқықтық нормаларды талдау;
- кәсіптік одақтар саласындағы Қазақстан Республикасы заңнамасының қазіргі жай-күйінің деңгейін бағалау;
- «Кәсіптік одақтар туралы» 2014 жылғы 27 маусымдағы № 211 – V Қазақстан Республикасының Заңына³ (бұдан әрі - Заң, талданатын заң) және қаралып отырған саладағы нормативтік заңға тәуелді актілерге баптар бойынша талдауды жүзеге асыру;
- Қазақстан Республикасының кәсіподақтар саласындағы заңнамасының проблемалық мәселелерін зерттеу және осының негізінде қолданыстағы заңнаманы жетілдіру бойынша нақты ұсыныстар мен ұсынымдар әзірлеу.

Заңды талдау барысында жүргізілген талдау жұмысының негізіне келесі **материалдар** алынды және аспектілерге баса назар аударылды: Заңның мемлекеттің стратегиялық мақсаттарына сәйкестігі, Заңның Қазақстан Республикасының халықаралық міндеттемелеріне сәйкестігі, Заңның Қазақстан Республикасы Конституциясының, Конституциялық Заңдар мен кодекстердің нормаларына сәйкестігі, сондай-ақ заң саласын құқықтық реттеудің халықаралық тәжірибесіне назар аударылды.

Ғылыми мақаланың әдіснамалық негізін объектіні оның өзара байланыстарында, даму динамикасында жүйелі зерттеу әдісі, сондай-ақ абстракция әдісі, Талдау және синтез әдісі сияқты жалпы ғылыми әдістер құрайды. Сондай-ақ, салыстырмалы-құқықтық, техникалық-құқықтық әдістер және формалды-құқықтық талдау сияқты жеке-ғылыми әдістер қолданылды. Зерттелетін мәселелерді толық зерттеу үшін құқық нормаларын түсіндіруге, сондай-ақ құқық қолдану практикасының нақты деректерін жинауға және өндеуге жүгіну қажет болды.

Нәтижелері және талқылау

Құқықтық мониторинг жүргізу қағидаларының⁴ 17-тармағының 3) тармақшасына сәйкес заңнаманың тиімділігіне жүргізілген талдау (нормативтік құқықтық актілерге тал-

дау) нәтижелерін пайдалану жөніндегі талап бекітілген. Осылайша, заңды құқықтық реттеудің анықталған олқылықтары туралы талдау нәтижелері институт 2018 жылғы 20 ақпанда ұйымдастырған Қоғамдық, ғылыми ұйымдар мен жоғары оқу орындарының өкілдерімен Еңбек Кодексі мен «Кәсіптік одақтар туралы» Заңды қолдану мәселелерін талқылау бойынша кездесуде талқыланды.

Негізгі ережелер

Талданған Заңда әр түрлі қолдану тәжірибесін қалыптастыруға ықпал ететін келесі типтік ақаулар анықталды.

Заң кәсіподақтардың мынадай қағидаттарын регламенттейді: олардың мүшелерінің тең құқылығы негізінде құрылады (Заңның 4-бабы) өздерінің мүшелік ұйымдарының құқықтары мен мүдделерін білдіреді, қорғайды (Заңның 3-тарауы).

Демек, кәсіподақтың қорғауына ие болу үшін қызметкер кәсіподақтың мүшесі болуы керек, өйткені кәсіподақтар өз мүшелерін жұмыс берушімен қарым-қатынаста ұсынады және олардың еңбек және әлеуметтік құқықтары мен мүдделерін қорғайды.

Заңның 17-бабының 8) тармақшасында кәсіподақтың кәсіподақ мүшелері болып табылмайтын жұмыскерлердің мүдделерін кәсіподақ мүшелері үшін бірдей шарттарда білдіру міндеті көзделген.

Көрсетілген міндет оның мүшелері болып табылмайтын қызметкерлердің мүдделерін білдіру бөлігінде кәсіподақтардың жоғарыда көрсетілген принциптеріне тікелей қайшы келеді. Осыған байланысты, нормалар ережелерінің анықталған қайшылықтарын болдырмау мақсатында оларды сәйкестікке келтіру қажет деп санаймыз.

Заң әлеуметтік әріптестік, әлеуметтік-еңбек жанжалдарының алдын алу жөніндегі үшжақты комиссия қызметінің тиімділігін арттыру, мемлекеттік еңбек инспекторлары қызметінің тиімділігі мен нәтижелілігін арттыру, қызметкерлердің еңбек құқықтарын бұзудың алдын алу, оның алдын алу және жолын кесу жөніндегі шараларды қабылдау, сондай-ақ соттардың ереуілдерді қысқартылған мерзімде заңсыз деп тану туралы істерді қарауы мақсатында қабылданғанын атап өтеміз.

³ Қазақстан Республикасының Заңы 2014 жылғы 27 маусымдағы № 211-V «Кәсіптік одақтар туралы» // Қазақстан Республикасы нормативтік құқықтық актілерінің электрондық түрдегі эталондық бақылау банкі: <http://law.gov.kz/client/#!/doc/80935/kaz>

⁴ Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2016 жылғы 29 тамыздағы № 486 қаулысы «Құқықтық мониторинг жүргізу қағидаларын бекіту туралы» // Қазақстан Республикасы нормативтік құқықтық актілерінің электрондық түрдегі эталондық бақылау банкі: <http://law.gov.kz/client/#!/doc/105831/kaz>

Сонымен қатар, Заңда «қарсы міндеттерді», атап айтқанда, жұмыс берушілер бірлестіктерінің кәсіподақтармен өзара іс-қимылын, олардың және басқалардың Үкіметпен өзара іс-қимылын регламенттейтін нормалар жоқ.

Мысалы, тарифтер бойынша Жария тыңдаулар, процедуралық рөлдер немесе, соның ішінде жұмыс берушілер мен қызметкерлердің қатысуы міндетті түрде сипатталуы тиіс деп ойлаймыз, өйткені тариф – бұл әлеуметтік процестің өте маңызды бөлігі. Бұл жағдайда кәсіподақтардың ниеті көлеңкеде қалудың орнына шындыққа айналуы мүмкін.⁵

Сонымен бірге, «Қазақстан Республикасының Ұлттық Кәсіпкерлер палатасы туралы» Қазақстан Республикасының Заңында⁶ Ұлттық палатаның құрылтайшы ретінде қатысатын Қазақстан Республикасының Үкіметімен, мемлекеттік органдармен, қауымдастықтармен (одақтармен), заңды тұлғалармен өзара іс-қимыл жасау туралы нормалар көзделген (Заңның 2-тарауы), олар Ұлттық палатаның қатысу нысандарын айқындады (Заңның 5-бабы):

- реттеушілік саясаттың консультациялық құжаттарын, жеке кәсіпкерлік субъектілерінің мүдделерін қозғайтын нормативтік құқықтық актілердің жобаларын әзірлеуде және оларға сараптама жасауда;

- жеке кәсіпкерлік субъектілерінің мүдделерін қозғайтын Қазақстан Республикасы халықаралық шарттарының жобаларын, сондай-ақ Қазақстан Республикасы қатысушысы болуға ниеттенетін халықаралық шарттарды әзірлеуге және оларға сараптама жасауға;

- орталық және жергілікті мемлекеттік органдар жанынан кәсіпкерлік субъектілерінің құқықтары мен міндеттерін қозғайтын мәселелер бойынша құрылатын консультативтік-кеңесші органдардың жұмысында ұсыныстар енгізеді.

Талданып отырған заңды қолданудың тиімділігі мен әлеуметтік маңыздылығын арттыру мақсатында нақты рәсімдер мен қарсы міндеттілікті регламенттей отырып,

Қазақстан Республикасы Үкіметінің кәсіподақтармен өзара іс-қимылына қатысты жоғарыда аталған нормаларды ұқсастықпен қарастыруды ұсынамыз, бұл тиісінше Қазақстан Республикасының Еңбек кодексінде көрініс табуға тиіс⁷.

Әрі қарай, заңның әр бабында «қызметкер» термині қолданылады, бірақ бұл тұжырымдаманың анықтамасы жоқ.

Сонымен қатар, Еңбек кодексінде 1-баптың 43) тармақшасында «қызметкер» ұғымының анықтамасы көзделген:

«43) қызметкер – жұмыс берушімен еңбек қатынастарында тұратын және еңбек шарты бойынша жұмысты тікелей орындайтын жеке тұлға;».

Осыған байланысты, «Құқықтық актілер туралы» Қазақстан Республикасы Заңының⁸ 23-бабының 7-тармағы бойынша нормативтік құқықтық актіде пайдаланылатын терминдер мен анықтамалар біртектес қоғамдық қатынастарды реттейтін жоғары тұрған нормативтік құқықтық актіде қолданылатын терминдер мен анықтамаларға сәйкес келуге тиіс.

Осылайша, «қызметкер» ұғымының анықтамасын Заңның 1-бабында бекітуді ұсынамыз, оның мазмұны Еңбек кодексінде қарастырылған тұжырымдамамен бірдей болады.

Келесі кемшілік нормаларды қайталаудан тұрады, атап айтқанда заңның 16-бабы 1-тармағының 17) тармақшасында кәсіподақтардың жарғылық мақсаттарға сәйкес өз мүшелерінің мүдделері үшін өндірістік және шаруашылық қызметті жүзеге асыру құқығы бекітілген. Сонымен қатар, Заңның 31-бабында кәсіподақтардың жарғылық мақсаттарға қол жеткізу үшін өндірістік және шаруашылық қызметті жүзеге асыру құқығы көзделген.

Бұл жағдайда аталған нормалар қайталанатын болып табылады, өйткені 31-бап кәсіподақтардың өндірістік және шаруашылық қызметті жүзеге асыру тетігін кеңінен ашпайды, тек оларды жүргізу құқығын бекітеді.

Осыған байланысты, қайталанатын нор-

⁵ Информация из материалов круглого стола «Профсоюз: перезагрузка» от 11.12.2013 г. <http://agkipr.kz/archives/338>

⁶ Қазақстан Республикасының 2013 жылғы 4 шілдедегі № 129-V Заңы «Қазақстан Республикасының Ұлттық кәсіпкерлер палатасы туралы» // Қазақстан Республикасы нормативтік құқықтық актілерінің электрондық түрдегі эталондық бақылау банкі: <http://law.gov.kz/client/#!/doc/73340/kaz>

⁷ Қазақстан Республикасының Еңбек Кодексі 2015 жылғы 23 қарашадағы № 414-V // Қазақстан Республикасы нормативтік құқықтық актілерінің электрондық түрдегі эталондық бақылау банкі: <http://law.gov.kz/client/#!/doc/95666/kaz>

⁸ Қазақстан Республикасының Заңы 2016 жылғы 6 сәуірдегі № 480-V «Құқықтық актілер туралы» // Қазақстан Республикасы нормативтік құқықтық актілерінің электрондық түрдегі эталондық бақылау банкі: <http://law.gov.kz/client/#!/doc/100890/kaz>

маларды алып тастау мақсатында уәкілетті органға жоғарыда көрсетілген қызметті жүргізу сипаттамасын қамтитын 31-бапты мазмұнды баяндау туралы мәселені қарауды не осы бапты алып тастауды ұсынамыз.

Бұдан басқа, талданып отырған Заңның 19-бабының 1-тармағында кәсіподақтардың әлеуметтік әріптестікке қатысу нысандары бекітілген, олардың ішінде:

«1) әлеуметтік әріптестік және әлеуметтік пен еңбек қатынастарын реттеу жөніндегі республикалық, салалық, өңірлік үшжақты комиссияларда жұмыс істеу;

2) келісімдер мен ұжымдық шарттардың жобаларын әзірлеу және оларды жасасу;

3) жұмыс берушілермен, олардың бірлестіктерімен (қауымдастықтармен, одақтармен), мемлекеттік органдармен еңбек қатынастарын және олармен тікелей байланысты өзге де қатынастарды реттеу мәселелері бойынша консультациялар (келіссөздер), қызметкерлердің еңбек саласындағы құқықтарына кепілдіктерді қамтамасыз ету және Қазақстан Республикасының еңбек заңнамасын жетілдіру арқылы қатысады.».

Алайда, аталған тізбеде азаматтардың әлеуметтік және еңбек құқықтарын қорғаудың қоғамдық тыңдау сияқты нысаны жоқ.

Мәселен, «Қазақстан Республикасының Ұлттық Кәсіпкерлер палатасы туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 9-бабының 3-тармағында Ұлттық палатаның Қазақстан Республикасы Парламенті және жергілікті өкілді органдар депутаттарының, мемлекеттік органдар, жергілікті өзін-өзі басқару органдары, ұйымдар, кәсіпкерлік субъектілері, бұқаралық ақпарат құралдары өкілдерінің қатысуымен кәсіпкерлік мәселелері бойынша қоғамдық тыңдаулар өткізу құқығы белгіленген.

Осылайша, әлеуметтік әріптестік мүдделерінің теңгерімін қамтамасыз ету мақсатында кәсіподақтардың республикалық, салалық және аумақтық бірлестіктерінің осындай құқығын бекітуді ұсынамыз.

Заңның 6-тарауын талдау барысында кәсіподақтардың меншігі, олардың экономикалық және қаржылық қызметі (30, 31-баптар) бар болғаны екі бап көзделгені анықталды, олардың нормалары, біздің ойымызша, келесі негіздерге сәйкес іс жүзінде негізсіз және тиімсіз болып табылады:

1. Заңның 30-бабы кәсіподақтардың меншігін реттейді, яғни Кәсіподақтардағы мүліктік қатынастарды реттеудің негізі болып табылады. Сонымен қатар, 1-тармақ

кәсіподақтардың меншігін Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген тәртіппен құрылған, сатып алынған немесе оларға берілген мүлік құрайды деп белгілейді деп санаймыз.

Кәсіподақтың мүлкі заңды ұғым болып табылады және оның меншігінде тұрған немесе оған шаруашылық жүргізу немесе жедел басқару құқығында тиесілі заттар мен материалдық құндылықтардың жиынтығын қамтиды.

Алайда, қаралып отырған бапта мүліктің мазмұндық сипаты ашылмайды, бұл кейіннен кәсіподақтардың көрсетілген меншігін айқындау кезінде даулардың туындауына әкеп соғуы мүмкін. Бұл ретте меншікті қалыптастыру көздері ғана көрсетілген, олар:

1) мүшелік кәсіподақ жарналары;

2) ерікті жарналар мен қайырмалдықтар;

3) Қазақстан Республикасының заңдарында тыйым салынбаған өзге де түсімдер (Заңның 30-бабының 2-тармағы).

Кәсіподақтардың меншігінде болуы және олар жарғылық мақсаттарды орындау мақсатында пайдалануы мүмкін мүліктің ашық тізбесін белгілеу қажет деп санаймыз.

Мысалы, «Кәсіподақтар, олардың құқықтары мен қызмет кепілдіктері туралы» Федералды Заңның 24-бабында кәсіподақтардың меншігіне кіретін мүлік атауларының егжей-тегжейлі тізімі қарастырылған: жер, ғимараттар, ғимараттар, құрылыстар, санаторий, туристік, спорттық, басқа да денсаулық сақтау мекемелері, мәдени-ағарту, ғылыми және білім беру ұйымдары, Тұрғын үй қоры, ұйымдар, соның ішінде баспалар, баспаханалар, сондай-ақ бағалы қағаздар және кәсіподақтардың жарғылық қызметін қамтамасыз ету үшін қажетті басқа да мүлік (5-тармақ).

Осылайша, кәсіподақтардың меншік құқығына шектеулерді алып тастау үшін кәсіподақтардың меншігі болып табылатын мүлікті реттеу қажет деп санаймыз.

2. Заңның 30-бабында кәсіподақтардың мүлкі тек сот шешімімен иеліктен шығарылуы мүмкін деп қарастырылмаған. Өз кезегінде, кәсіподақтар өз құқықтарын жалпы юрисдикция соттары арқылы немесе азаматтық құқықтарды балама қорғау тәсілімен қорғауға құқылы, осылайша мемлекеттік органдар өз шешімімен кәсіподақтарды меншіктен айыруға құқылы емес дегенді білдіреді.

Осыған байланысты мүлікті тек сот арқылы иеліктен шығару құқығын заңнамалық тұрғыдан бекіту қажет және заңның

30-бабын мынадай редакциядағы 6-тармақпен толықтыруды ұсынамыз:

«6. Кәсіподақтардың мүлкі тек сот шешімімен иеліктен шығарылуы мүмкін».

3. Заңның 30-бабының 2-тармағына сәйкес кәсіподақ меншігін қалыптастыру көздері:

- 1) мүшелік кәсіподақ жарналары;
- 2) ерікті жарналар мен қайырмалдықтар;
- 3) Қазақстан Республикасының заңдарында тыйым салынбаған өзге де түсімдер болып табылады.

Сонымен бірге, өзге түсімдердің тұжырымдамасын пайдалану кәсіподақ қызметін пайдалана отырып, пайда алу үшін мүлкі және қаржыны қалыптастыру мақсатында кәсіподақтар субъектілерінің сыбайлас жемқорлық іс-әрекеттерін жасауға мүмкіндік береді.

Осылайша, кәсіподақтардың меншігін қалыптастыру көздерінің нақты заңды негіздерін анықтау қажет деп санаймыз.

Бұдан әрі, Қазақстан Республикасы Кәсіподақтар Федерациясынан басқа, ақпараттық кеңістікте, атап айтқанда, интернет-ресурстарда, әлеуметтік желілерде, бұқаралық ақпарат құралдарында кәсіподақтар жоқ екенін атап өту қажет. Ақпараттық алаңға белсенді қатысу кәсіподақтардың имиджін арттыруға мүмкіндік береді деп ойлаймыз.

Францияның тәжірибесі көрсетіп отырғандай, 2008 жылғы Заңға сәйкес кәсіподақтар қызметінің ашықтығын арттыру мақсатында барлық кәсіподақтар конфедерацияларына өзінің шоғырландырылған есептілігін интернет-ресурстарда жариялау міндеті бекітілген. Аймақтық және аудандық одақтарға қатысты бұл міндет 2012 жылдан бастап күшіне енді.

Осыған байланысты халықтың кәсіподақ өкілдігі институтына деген сенімін арттыру және кәсіподақтар қызметінің ашықтығын арттыру мақсатында талданып отырған заңда республикалық, салалық және аумақтық кәсіподақтар бірлестіктерінің қызмет қорытындылары туралы жыл сайынғы есептерді интернет-ресурстарда жариялау міндетін бекітуді ұсынамыз.

Мысалы, «Қазақстан Республикасының Ұлттық Кәсіпкерлер палатасы туралы» Заңның 19-бабы 3-тармағының 10) тармақшасы Ұлттық палатаға бұқаралық ақпарат құралдарында жариялануға жататын Ұлттық палата қызметінің қорытындылары туралы жыл сайынғы есепті бекіту жөніндегі міндеті бекітілген.

Осылайша, талданып отырған заң мен кәсіподақ институты нормаларының тиімділігін арттыру мақсатында кәсіподақтардың қорытынды есептік ақпаратын жариялау жөніндегі міндет мәселесін қарау орынды деп санаймыз.

Сондай-ақ, азаматтардың еңбек құқықтарын қорғау нысандарының бірі Нормативтік құқықтық актілерге қоғамдық мониторинг болып табылатынына назар аударамыз.

«Құқықтық актілер туралы» Заңның 51-бабының 1-тармағына сәйкес Қазақстан Республикасының Ұлттық Кәсіпкерлер палатасы Жеке кәсіпкерлік субъектілерінің мүдделерін қозғайтын нормативтік құқықтық актілердің қоғамдық мониторингін жүргізеді.

Кәсіподақтардың республикалық, салалық және аумақтық бірлестіктеріне қатысты талданып отырған заңда азаматтардың еңбек құқықтары мен мүдделерін қозғайтын нормативтік құқықтық актілердің қоғамдық мониторингі бөлігінде осыған ұқсас норманы көздеу ұсынылады.

Сондай-ақ, «Құқықтық актілер туралы» Заңның 51-бабына Қазақстан Республикасының Ұлттық Кәсіпкерлер палатасымен қатар республикалық, салалық және аумақтық кәсіподақтар бірлестіктерімен толықтыру қажет деп санаймыз.

Қорытынды

Талдау нәтижелері бойынша, тұтастай алғанда, Заң оны қолданудың салыстырмалы тиімділігін көрсетті деп қорытынды жасауға болады. Сонымен қатар, осы бапта белгіленген ұсыныстар мен ұсынымдар кәсіподақтар саласындағы заңнаманы одан әрі жетілдіруге бағытталған, деп қорытындылай келе: Заңның 17-бабының 8) тармақшасын кәсіподақтар қағидаттарына сәйкес келтіруді; кәсіподақтардың Қазақстан Республикасының Үкіметімен өзара іс-қимыл саласындағы өкілеттіктерін кеңейтуді; «қызметкер» ұғымының анықтамасын бекітуді; Заңның 16 және 31-баптарының нормаларын қайталауды алып тастауды ұсынамыз; әлеуметтік әріптестік мүдделерінің теңгерімін қамтамасыз ету мақсатында кәсіподақтардың республикалық, салалық және аумақтық бірлестіктерінің қоғамдық тыңдаулар өткізу құқығын бекіту; кәсіподақтардың меншік құқықтарына шектеулерді болдырмау мақсатында, Заңның 30-бабында кәсіподақтардың қандай мүлкі болып табылатынын регламенттеу, сондай-ақ мүлкі тек сот арқылы ғана иеліктен шығару құқығын

бекіту; кәсіподақтардың меншігін қалыптастыру көздерінің нақты заңды негіздерін айқындау; кәсіподақтардың қорытынды есептік ақпаратын жариялау жөніндегі міндет мәселесін қарау; кәсіподақтардың; заңда кәсіподақтардың республикалық, салалық және аумақтық бірлестіктеріне қатысты азаматтардың еңбек құқықтары мен мүдделерін

қозғайтын нормативтік құқықтық актілердің қоғамдық мониторингі бөлігінде норма көзделсін.

Бұдан басқа, талданып отырған заңның тиімділігін талдау нәтижелері бойынша неғұрлым егжей-тегжейлі ақпаратпен дереккорда танысуға болатынын атап өтеміз «ZAN.KZ» (<http://www.zan.kz>).

ӘДЕБИЕТ

1. Макарова В.А., Гончаров М.А. Проблемы и перспективы развития профсоюзов в России // Сборник статей международной научно-практической конференции 15 августа 2015 г. «Наука: прошлое, настоящее, будущее» в ч. 2. Ч. 2 / отв. ред. А.А. Сукиасян. – Уфа: АЭТЕРНА, 2015. – С. 78-84.
2. Макарова В.А. Место и роль профсоюзов в жизни современного российского общества // Научный журнал КубГАУ, №121(07), 2016 года. // <file:///C:/Users/USER/Downloads/mesto-i-rol-profsoyuzov-v-zhizni-sovremennogo-rossiyskogo-obschestva.pdf> (Дата обращения: 18 февраля 2022 года).
3. Снигирева И.О. Функции профсоюзов. Принципы и правовое регулирование их деятельности // Труд и социальные отношения. – 2013. – №8. – С. 83-88.
4. Дзуцев З.Г. Защитная функция профсоюзов, проблемы правового регулирования: автореф. дис. <http://lawtheses.com/zaschitnaya-funktsiya-profsoyuzov-problemy-pravovogoregulirovaniya#ixzz3qY4S9N42> (Дата обращения: 16 февраля 2022 года).
5. Сошникова Т. А. Проблемы совершенствования законодательства о профсоюзах // Трудовое право в России и за рубежом. – 2012. – № 3. – С. 67–69. // <https://center-bereg.ru/n637.html> (дата обращения: 19.04.2022).
6. Сапфорова А. А. Некоторые вопросы защиты законных интересов работников и работодателей // Трудовое право. М.: Интел-Синтез, 2009, № 6 (112). – С. 114-117

REFERENCE

1. Makarova V.A., Goncharov M.A. Problemy i perspektivy razvitiya profsojuzov v Rossii // Sbornik statej mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoy konferencii 15 avgusta 2015 g. «Nauka: proshloe, nastojashhee, budushhee» v ch. 2. Ch. 2 / otv. red. A.A. Sukiasjan. – Ufa: AJeTERNA, 2015. – S. 78-84.
2. Makarova V.A. Mesto i rol' profsojuzov v zhizni sovremennogo rossijskogo obshhestva // Nauchnyj zhurnal KubGAU, №121(07), 2016 goda. // <file:///C:/Users/USER/Downloads/mesto-i-rol-profsoyuzov-v-zhizni-sovremennogo-rossiyskogo-obschestva.pdf> (Data obrashhenija: 18 fevralja 2022 goda).
3. Snigireva I.O. Funkcii profsojuzov. Principy i pravovoe regulirovanie ih dejatel'nosti // Trud i social'nye otnoshenija. – 2013. – №8. – S. 83-88.
4. Dzucev Z.G. Zashhitnaja funkcija profsojuzov, problemy pravovogo regulirovaniya: avtoref. dis. <http://lawtheses.com/zaschitnaya-funktsiya-profsoyuzov-problemy-pravovogoregulirovaniya#ixzz3qY4S9N42> (Data obrashhenija: 16 fevralja 2022 goda).
5. Soshnikova T. A. Problemy sovershenstvovaniya zakonodatelstva o profsoyuzakh // Trudovoye pravo v Rossii i za rubezhom. – 2012. – № 3. – S. 67–69. // <https://center-bereg.ru/n637.html> (data obrashcheniya: 19.04.2022).
6. Sapfirova A. A. Nekotorye voprosy zashchity zakonnykh interesov rabotnikov i rabotodateley // Trudovoye pravo. M.: Intel-Sintez, 2009, № 6 (112). – S. 114-117